

Celjska mestna tržnica v luči oskrbe prebivalstva med okupacijo

Aleš Marđetko*

1.01 Izvirni znanstveni članek
UDK 94:338.14(497.4Celje)"1941/1945"

Aleš Marđetko: Celjska mestna tržnica v luči oskrbe prebivalstva med okupacijo. Časopis za zgodovino in narodopisje, Maribor 87=52(2016), 1–2, str. 55–73

Avtor v članku obravnava načine in težave, ki so nastale pri oskrbi prebivalstva med drugo svetovno vojno, omejitve, ki so bile uzakonjene pri preskrbi prebivalstva, način dodeljevanja različnih živil na nakaznice oziroma karte, še posebej v zvezi s stanjem v mestu Celje in njegovi bližnji okolici. Članek obravnava tudi, kakšno vlogo je imela pri tem sistemu oskrbe celjska mestna tržnica, kako se je splošno stanje z oskrbo kazalo v njeni ponudbi in kako je ponudba na njej vplivala na izboljšanje oskrbe tako civilnega prebivalstva kot tudi pripadnikov vojske, nastanjenih v mestu.

Ključne besede: Celje, okupacija, oskrba prebivalstva, živilske nakaznice, omejitve živil, mestna tržnica

1.01 Original Scientific Article
UDC 94:338.14(497.4Celje)"1941/1945"

Aleš Marđetko: Celje City Food Market in the Light of Supplying the Population during the Occupation. Review for History and Ethnography, Maribor 87=52(2016), 1–2, pp. 55–73

The author discusses ways and difficulties in supplying the population during World War II, the restrictions that were put in force, the ways of distributing individual goods using food ration cards with the special emphasis on Celje and his surroundings. The article also presents the role of Celje food market, how the general state influenced its

---

* Aleš Marđetko, profesor zgodovine in geografije na JVIZ Destrnik-Trnovska vas, Janežovski Vrh 45, in na OŠ dr. Franja Žgeča Dornava, Dornava 136/a, 2252 Dornava, Slovenija, ales.mardetko@gmail.com

offer and how its offer contributed to better supplying the civilians and the army that was stationed in the city.

Key word: Celje, occupation, food supplies, food ration cards, food restriction, city food market

UVOD

Vsaka vojna prinese poleg drugih težav tudi omejitve v oskrbi prebivalstva z najnujnejšimi potrebščinami. V Nemčiji so se nanje dobro pripravili že pred začetkom vojne. Nemško prebivalstvo je ob začetku vojne dobilo nakaznice za vse bistvene prehranske izdelke, maščobe, sir, mleko, sladkor in marmelado ter hranila (kašo, zdrob, riž, testenine, krompirjev škrob, kavne nadomestke ...). Količine, ki so jih dobivali na karte, so se glede na okoliščine spreminjale. Nekatere stvari, ki niso bile na karte, so prebivalci mogli dobiti samo v omejenih količinah. Ob okupaciji so tako Nemci prinesli na Spodnjo Štajersko že izdelan in v praksi preizkušen sistem preskrbe s hrano, ki so ga potem začeli uvajati na svojem okupacijskem območju.

Virov, ki bi govorili o stanju preskrbljenosti v Celju ali okolici, ni veliko. Vendar v glavnem ne zato, ker ne bi bili ohranjeni, temveč zato, ker glede na način preskrbe v nacistični Nemčiji, torej ob strogi centralizaciji in poenotenju sistema preskrbe, dokumenti, ki bi govorili o kakšnem pomembnem, za področje Celja specifičnem dejstvu, sploh niso nastali. Seveda tudi za to območje obstajajo navodila, koliko pridelka smejo obdržati kmetje, koliko nekega živila dobijo prebivalci, ki so bili povsem odvisni od nakupov. Vendar ob dejstvu, da so v vsaki občini na Spodnjem Štajerskem ravnali tako, kot jim je predpisal deželni svetnik, ta pa je le povzema tisto, kar mu je predpisal poverjenik za prehrano in kmetijstvo pri šefu civilne uprave, ki je dobil okrožnico z ministrstva za prehrano in kmetijstvo iz Berlina (in so posledično v Celju prejemale enake količine živil kot v ostalih krajih rajha), postane povsem očitno, da ni bilo v letih okupacije mnogo prostora za regionalne posebnosti.¹

Dokaj dobro so ohranjena poročila o prometu z živili na celjski tržnici in na osnovi teh je bilo mogoče izluščiti in prikazati določeno dinamiko in značilnosti življenja prebivalstva glede oskrbe z nekaterimi osnovnimi živili.

Celjska mestna tržnica se je v času pred drugo svetovno vojno, med njo in še nekaj let po njej nahajala na osrednjem prostoru današnjega Glavnega trga.²

¹ Bojan Himmelreich, *Namesto zemlje črni kruh (Organizacija preskrbe z živili v Celju v času obeh svetovnih vojn)*. Celje 2001, Publikacije Zgodovinskega arhiva Celje, Študije 6, str. 218–220. (Dalje, Himmelreich, *Namesto zemlje ...*).

² Iris Zakošek, *Mestna tržnica v Celju pred drugo svetovno vojno*. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 68=33, 1997, 2. zvezek, str. 280.

UVEDBA RACIONALIZIRANE OSKRBE PREBIVALSTVA NA SPODNJEM ŠTAJERSKEM

Že tri dni po napadu na Jugoslavijo je vrhovni vojaški poveljnik izdal ukaz, v katerem je poleg drugega odredil, da je prepovedano vsako kopičenje stvari za vsakodnevno uporabo in dvigovanje cen. Določil je tudi vrednost dinarja do nemške marke (1 dinar = 0,05 marke).³

Prva odredba civilne oblasti, ki se je dotikala prehranskih artiklov ali prometa z njimi, je bila odredba šefa civilne uprave z dne 14. aprila 1941. V njej so bile ponovljene odredbe vojaškega poveljnika glede razmerja vrednosti dinarja in marke ter prepovedi dvigovanja cen. Šef civilne uprave je kot veljavne cene in povračila za blago in delo določil 1. april 1941.

Vsako nedovoljeno zvišanje cen pa je bilo kaznovano kot oderuštvo in zanj je bila zagrožena stroga kazen.

S takojšnjo veljavnostjo so bili zaplenjeni vsi pridelki in izdelki, namenjeni prehrani ljudi in živali: žita, krmila, hmelj, kruh, moka, testenine, krompir, klavna živina, meso in mesni izdelki, mleko in mlečni izdelki, olja in mast, jajca, sladkor in marmelada, stročnice, kaša, pšeno, koruzni zdrob in druga hranilna sredstva, kava, kavni nadomestki, čaj in kakav, začimbe, dišave. Z zaplenjenimi stvarmi so lahko lastniki razpolagali le po navodilih šefa civilne uprave ali po navodilih političnih komisarjev. Njihova prodaja in uporaba sta bili dovoljeni le v tolikšni meri, kot je bilo nujno potrebno za tekoče izdelovanje in oskrbovanje. Če so že pred izdajo odredbe obstajale omejitve pri dobavi, so te ostale v veljavi do nadaljnjega. Odredba je tudi napovedala izenačitev vse oskrbe z gospodarskim sistemom Nemčije, kajti ta sistem naj bi omogočal zadostno oskrbo vsega prebivalstva.

Za vsako pljenje, krajo, oderuštvo, požrešnost, tihotapstvo, vsako zlorabo posebnega položaja ali kakršnokoli kršitev te odredbe je bila predpisana denarna ali zaporna kazen. Kršiteljem pa so lahko tudi zaprli njihove obrate, prepovedali trgovanje in obratovanje in tudi zaplenili vse blago in predmete. Proti navedenim kaznim ali ukrepom ni obstajalo nobeno pravno sredstvo.

Kdor je uničeval surovine ali izdelke, ki so spadali k pomembnim življenjskim sredstvom za prebivalstvo, ali jih je odstranil oziroma zadrževal in s tem oviral ali ogrozil oskrbo prebivalstva, je bil kaznovan z zaporno kaznijo. Za posebno težke primere je bila predpisana tudi smrtna kazen.⁴

Tema prvima odredbama, katerih cilj je bil ohraniti red v prvih dneh zasedbe (prebivalci so množično kupovali in si začeli kopičiti zaloge, povečano

³ Himmelreich, *Namesto zemlje ...*, str. 186–187.

⁴ *Verordnungs- und Amtsblatt des Chefs der Zivilverwaltung in der Untersteiermark*, 15. april 1941, Nr. 1, str. 2–3. (Dalje: VACZSt).

povpraševanje pa so povzročili tudi vojaki okupacijske vojske), ko še nista začela povsem funkcionirati celotna upravna struktura in normalno razpolaganje z obstoječimi zalogami, so sledile še druge, katerih namen je bil s popravki takrat še obstoječega jugoslovanskega sistema preskrbe s prehrabnimi artikli po eni strani pridobiti naklonjenost prebivalstva, po drugi pa količine in kakovost artiklov v prodaji prilagoditi spremenjenim razmeram. Pomembna ovira za normalno preskrbo naj bi bile prekinjene trgovske vezi s Hrvaško in Kranjsko, ki so jih šele začenjale nadomeščati nove z Nemčijo.

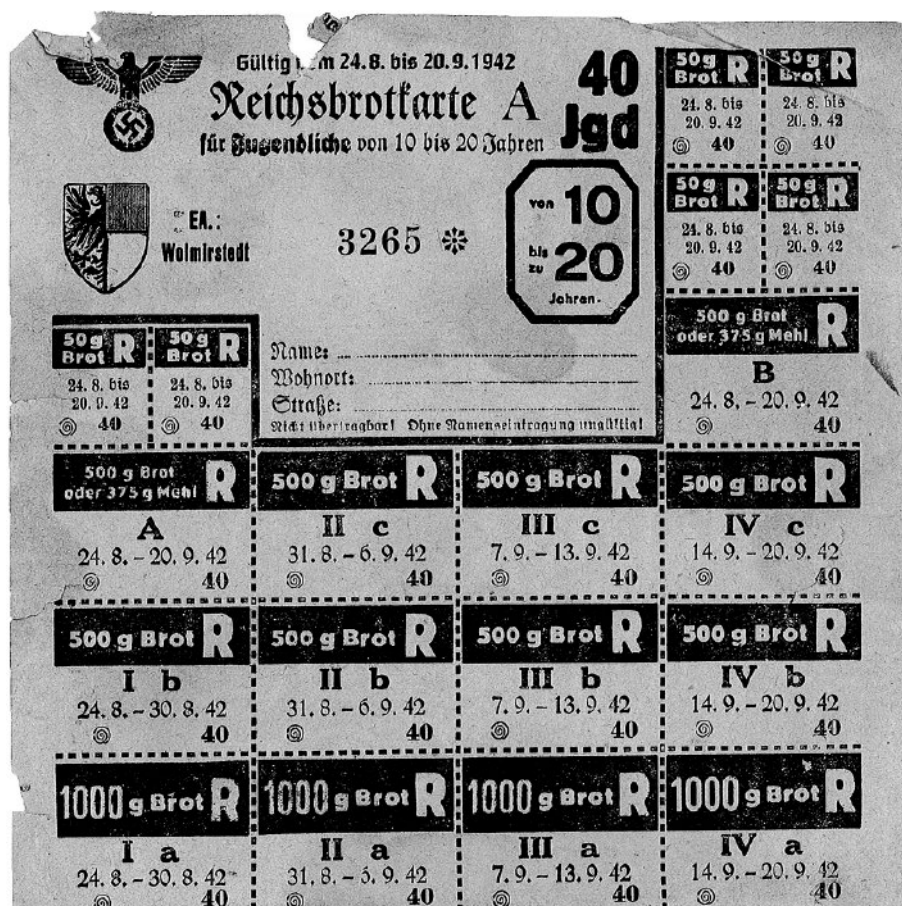
Zasedbena oblast je v tem času izdala tudi prvega od ukrepov, s katerim so skušali stanje na trgu prilagoditi tistemu v rajhu. Šef civilne uprave je 9. maja 1941 izdal odredbo o določitvi cen na Spodnjem Štajerskem, ki je zahtevala izenačitev cen s tistimi v Nemčiji. Prinesla je tudi maksimalne cene, med drugim tudi za živila. Odredba je določila padec cen na Spodnjem Štajerskem.

Izboljšanje glede na prejšnje stanje je omenila odredba šefa civilne uprave o uvedbi dveh brezmesnih dni na Spodnjem Štajerskem; prej so bili namreč trije, spremenili pa so tudi kakovost moke, iz katere so pekli kruh, in njeno količino, ki jo je bilo moč kupiti z nakaznicami. Do tedaj so pri peki kruha smeli uporabljati mešanico, sestavljeno iz 40 % enotne in 60 % koruzne moke, poverjenik za kmetijstvo pri šefu civilne uprave pa je 19. aprila 1941 odredil zamenjavo tega razmerja in zmanjšal količino koruzne moke na le 20 %. Za ta ukrep je navedel tri razloge: prebivalstvo naj prejema boljši kruh, kot je slab koruzni; koruze v zrnju naj ne bi mleli v moko, temveč v zdrob, ki bolj ustreza prehrabnim navadam zlasti revnejših plasti; obstoječe zaloge koruzne moke bi morale zadoščati za prehodni čas. Ker v posameznih okrajih še ni bilo moč ugotoviti natančnih količin obeh vrst moke, je odredba ugotavljala, da je povsod še ne morejo izvajati, hkrati pa je političnim komisarjem okrajev naročala, naj pekom omogočijo, da bodo od 20. aprila 1941 uporabljali omenjeno mešanico mok. Okupatorji so tudi podvojili količino moke, ki so jo lahko prebivalci kupili z nakaznicami, medtem ko je količina za kruh ostala nespremenjena. Mesečna količina, ki so jo prebivalci dobili, je tako znašala glede na starost, na nakaznice serije A 8 kg moke ali 13,32 kg kruha, na nakaznice serije B 6 kg moke in 10 kg kruha in na nakaznice serije C 4 kg moke ali 6,66 kg kruha. Dvojno količino so lahko prebivalci kupili z majskim dodelilnim obdobjem. To je bila poteza, s katero so okupacijske oblasti skušale pridobiti naklonjenost prebivalcev, saj so po prvih poročilih same ugotavljale, da celotna Spodnja Štajerska razpolaga le s pičlimi zalogami pšenice, rži in koruze ter tovrstnimi mokami in koruznim zdrobom, da bo enotne moke zmanjkalo že pred začetkom novega dodelilnega obdobja in je zato v teku urejanje dovoza ržene in pšenične moke iz območja rajha.⁵

⁵ Himmelreich, Namesto zemlje ..., str. 188–189.

Konec aprila so poročali o izrednem pomanjkanju kruha in moke. Ker je bilo zato zaukazano ostro varčevanje, so moko v največji meri dobavljali pekem, le v manjših količinah v trgovine. Določanje dobav je bilo vodeno centralno iz Maribora, trgovci pa so morali svoje zahtevke naslavljati na politične komisarje.

S pomočjo krušnih nakaznic so delili tudi sladkor, za katerega je bila določena mesečna količina 1 kg na osebo. Ker so konec aprila pričakovali pošiljke šele v roku dveh do treh tednov, so trgovcem naročili, naj oddajajo le manjše količine (1/4 – 1/2 kg) ob označitvi na hrbtni strani krušnih nakaznic. Nanje so v maju 1941 vsi, ki niso bili samooskrbovalci, lahko kupili tudi 1/4 kg testenin.⁶

Slika 1: Nakaznica za kruh za starostno skupino od 10 do 20 let. Razdelilno obdobje 24. 8.–20. 9. 1942. (<http://www.museum-digital.de/nat/singleimage.php?objektnum=73746&imagenr=95740>)

⁶ Prav tam, 190.

Šef civilne uprave je 26. maja 1941 izdal odredbo, s katero je uvedel sistem nakaznic za nakup mesa, kruha oziroma moke, masti in sladkorja. Tako je bila od 2. junija naprej dovoljena prodaja ali nakup mesa in mesnih izdelkov, kruha in moke, masti v vsaki obliki (svinjska mast, slanina, maslo, margarina, olje) ter sladkorja samo na ustrezne nakaznice. To je veljalo tudi za razdeljevanje jedi v gostilnah in restavracijah.

Upravičencem je nakaznice izdal politični komisar, in sicer so jih dobili brezplačno preko uradov županov oziroma občine. Nakaznica je bila sestavljena iz glavnega obrazca in več posameznih obrazcev. Na glavnem obrazcu je predvidene rubrike izpolnila do preskrbe upravičena oseba. Prenos nakaznic na druge osebe je bil prepovedan.

Kdor se je oskrboval sam, je prejel nakaznice le za tiste izdelke, ki jih v lastnem obratu ni izdeloval, ali samo za čas, v katerem za lastno preskrbo ni imel na razpolago zaloge lastnih proizvodov.⁷

Do prejema nakaznic so bili upravičeni vsi, ki jih niso označili kot samooskrbovalce. Pred sprejemom predpisa, ki je natančno opredelil, koga je treba imeti za samooskrbovalca, glede moke oziroma kruha ni zaslediti izrecnih navodil, in kot kaže, so s sprejemom jugoslovanskega sistema sprejeli tudi ustrezna določila. Sladkorne karte so razdelili vsem prebivalcem, glede mesa in masti pa so imeli za samooskrbovalce tiste, ki so sami klali živino. Najbolj natančna so bila navodila glede samooskrbovalcev z maščobami. Vsak pridelovalec oljaric je smel za enega člana gospodinjstva obdržati 12 kg jedilnega olja za 52 tednov, vendar ob pogoju, da se je hkrati za enako število oseb odpovedal prejetemu maslu, margarine in svinjske masti, in če je od lastnega pridelka oddal 36 kg oljne repice ali maka, 48 kg lanenega semena, rička ali bukvice, 60 kg divjega žafrana, bučnega ali sončničnega semena. Temu so kasneje dodali še 24 kg laškega oreha. Konec junija 1941 objavljeni predpis je pojem samooskrbovancev še natančneje opredelil. To so bili tisti, ki so se mogli sami – v okviru predpisanih količin – preskrbovati z enim ali več pridelki, za katere so se izdajale nakaznice, stalno (popolni samooskrbovalci) ali le za krajši čas (delni samooskrbovalci). Pri žitu (pšenica, koruza ali ječmen) so lahko za lastno uporabo uporabili po osebi in tednu skupaj 3750 g, v enem dodelilnem obdobju (4 tedni) torej 15 kg. Namesto teh žitnih vrst je lahko ena oseba v enem tednu za lastno uporabo porabila 6250 g prosa ali ajde, v enem dodelilnem obdobju torej 25 kg. Od zaklanih živali v lastnem obratu (svinje, govedi, teleta, ovce) so lahko za lastne potrebe uporabili po osebi in tednu 860 g mesa, vključno z mastjo, torej v enem dodelilnem obdobju 3440

⁷ VACZSt., 26. maj 1941, Nr. 17, str. 111–112 in *Štajerski gospodar*, Odredbe, 31. maj 1941, str. 5.

g.⁸ Sprememba predpisa z 2. septembra 1941 je nekoliko dvignila dovoljene količine porabe žit v dodelilnem obdobju: za rž in pšenico po osebi in tednu 3750 gr oziroma 15 kg na dodelilno obdobje. Za koruzo po osebi in tednu 5000 gr oziroma 20 kg na dodelilno obdobje. Za ječmen po osebi in tednu 5525 gr oziroma 22.50 kg na dodelilno obdobje in za proso ali ajdo po osebi in tednu 7500 gr, torej 30 kg na dodelilno obdobje.⁹ Uradi za izdajo kart bi morali voditi kartotečno evidenco o gospodinjstvih samooskrbovalcev, vendar na območju prehrabnega urada Celje tega sredi avgusta 1941 še niso vpeljali. V obdobju 1942/43 so delež samooskrbovalcev (najverjetneje samo na območju Celja in ne v celotni Spodnji Štajerski) dvignili na 26 %, leto poprej je namreč bil 16%, v obdobju 1940/41 pa 12 %.¹⁰

Po poročilu, ki se nahaja v Zgodovinskem arhivu v Celju, je bilo v obdobju od 24. septembra do 2. oktobra 1941 registriranih 378 pridelovalcev žita v občini Celje (v krajevni skupini Ostrožno 203, v krajevni skupini Gaberje-Hudinja 71, v krajevni skupini Lisce 56 in v krajevni skupini Zagrad 48). Od teh je bilo popolnih samooskrbovalcev 54 (v KS Ostrožno 43, v KS Gaberje-Hudinja 6, v KS Lisce 4 in KS Zagrad 1), ostalih 324 pa so označili kot delne samooskrbovalce (v KS Ostrožno 160, v KS Gaberje-Hudinja 65, v KS Lisce 52 in KS Zagrad 47).¹¹

Ob okupaciji Slovenije so Nemci imeli že izdelan in v praksi preizkušen sistem preskrbe s prehrano in so ga začeli postopno uvajati na svojem zasedbenem območju. Sprva so obdržali še jugoslovansko razdelitev prebivalcev na tri starostne skupine in izdali nakaznice z oznakami A, B in C. Do jeseni 1941 pa so prešli na enotne državne nakaznice in s tem organizacijo preskrbe z osnovnimi živili postopno izenačili s tisto v nemškem rajhu.¹²

Pooblaščenec za prehrano in kmetijstvo je 18. junija 1941 razglasil, da lahko prebivalci na nakaznice dobijo: na nakaznice za sladkor, odrezek 1, 125 g nadomestila za kavo ali pa kavnega dodatka. Na nakaznice za meso, odrezek 1, 250 g testenin ali drugih hranilnih sredstev, na odrezek 2 iste nakaznice pa 250 g fižola.¹³

Kmalu za tem je šef civilne uprave odredil, da so gostilničarji lahko kruh (moko), meso (mesne izdelke) in mast, ter jedi, pripravljene iz teh živil, prodajali samo na nakaznice. Na nakaznico je bilo treba kupiti tudi vse ostale jedi, za katere se je pri pripravi porabilo več kot 5 g masti. Jajca so se lahko

⁸ Himmelreich, Namesto žemlje ..., 192–193 in VACZSt., 6. julij 1941, Nr. 29, str. 228–229.

⁹ VACZSt., 10. september 1941, Nr. 40, str. 301.

¹⁰ Himmelreich, Namesto žemlje ..., str. 193.

¹¹ Zgodovinski arhiv Celje (SI_ZAC), Okupacijska občina Celje, Poročilo o številu pridelovalcev žita v občini, škatla 11, sig. 204, leto 1941.

¹² Himmelreich, Namesto žemlje ..., str. 191.

¹³ Štajerski gospodar, Izdajanje živil, 21. junij 1941, str. 14.

prodajala samo ob dneh, ko je bilo prepovedano uživati meso, t. i. brezmesni dnevi.¹⁴ Nadalje je bilo z isto odredbo gostilnam prepovedano izdelovati in prodajati smetano, za kosilo in večerje pa so se morale pripraviti takšne jedi, ki niso vsebovale jajc.¹⁵

Nadaljnje izenačevanje s predpisi v Reichu so pomenile spremembe glede razdeljevanja živil v naslednjem, 25. dodelilnem obdobju od 30. junija do 27. julija. Spremembe so se nanašale na izkaznice za moko in kruh. Od tedaj dalje so z njimi morali kupovati tudi t. i. luksuzno pecivo (kekse, prepečence). Vsak potrošnik je dobival enako količino kruha, odrasli po 9000 g, le nakaznice so se delile v tipa A in B. Prve so bile za moko in kruh kot do tedaj, druge pa so se delile na 80 odrezkov po 10 g kruha, ali 7,5 g moke za močne jedi in omenjeno pecivo, drobtine ali kar za pšenično moko. Da bi zmanjšali porabo pšenice, so nakaznice dveh starostnih kategorij (10–20 let in nad 20 let) nosile oznako R in zanje je bilo mogoče dobiti le pecivo iz ržene moke ali rženo moko. Nakaznice A za odrasle so npr. imele za 5000 g kruha odrezkov z oznako R in za 3200 g brez oznake. Z nakaznicami brez oznake je bilo mogoče kupiti pšenično ali rženo moko.¹⁶

Naslednje delilno obdobje, od 28. julija do 24. avgusta je prineslo spremembe pri nakaznicah za maščobe. Na Spodnjem Štajerskem tedaj še niso prodajali posnetega mleka kot v Reichu, polnomastno mleko pa je bilo mogoče dobiti še brez nakaznic, zato so zaradi izenačitve pravil z Reichom tedanjo količino 900 g svinjske masti razdeliti na več vrst maščob. V skupnem obroku maščob so zmanjšali količino slanine in masti ter ju nadomestili z maslom. Osebe nad 6 let starosti so bile mesečno upravičene do 450 g slanine ali 360 g svinjske masti, 200 g masla in 250 g margarine ali 200 g jedilnega olja.¹⁷ V tem delilnem obdobju so uvedli tudi dodatne nakaznice za meso, maščobe in kruh za delavce pri težkih delih.¹⁸ Dodatna karta za kruh je pripadala t. i. težaku,¹⁹ da je dobil tedensko 1400 g kruha ali 1050 g moke. Na odrezke, označene z napisom »R«, so lahko prejeli samo ržene izdelke. Dodatna karta za meso pa je upravičencu omogočila, da je tedensko prejel 400 g mesa ali mesnih izdelkov, dodatna karta za mast pa tedenski prejem 125 g slanine ali

---

¹⁴ To sta bila dva dneva v tednu, ko je bilo treba namesto mesa uživati ostale brezmesne jedi. Predvsem so za te dni priporočali fižol.

¹⁵ VACZSt., 23. junij 1941, Nr. 26, str. 208, in *Štajerski gospodar*, O prodaji hrane v gostilnah, 25. junij 1941, str. 8.

¹⁶ *Štajerski gospodar*, Spremembe o nakaznicah za kruh in moko, 28. junij 1941, str. 7.

¹⁷ *Marburger Zeitung*, Die neuen Lebens mittelkarten, 23. julij 1941, str. 3.

¹⁸ *Štajerski gospodar*, Delavci pri težkih delih dobijo dodatne živilske nakaznice, 14. junij 1941, str. 12.

¹⁹ Kateri delavci oziroma katera delovna mesta so bila opredeljena kot težka oziroma kateri delavci so spadali v kategorijo »težaki« glej v: VACZSt., 18. junij 1941, Nr. 24, str. 189–193.

100 g svinjske masti. Pravico do dodatnih kart so imeli tudi delavci, ki so bili polni ali delni samooskrbovalci s poljedelskimi proizvodi. Vojni ujetniki, ki so bili zaposleni kot težaki, so dobili samo dve tretjini količin živil, ki so jih omogočale dodatne karte.²⁰

V 27. dodelilnem obdobju, od avgusta do septembra 1941, so se že obstoječim kartam pridružile nove. Takrat so z odredbo šefa civilne uprave uvedli nakaznice v dveh barvah (samoskrbovanci so imeli drugačno barvo) in dveh starostnih skupinah (do 18 in nad 18 let). Na te nakaznice so dobivali kavni nadomestek in stročnice.²¹

V drugi polovici oktobra 1941 so uvedli enake nakaznice za kruh in meso kot v Reichu, ki niso prinesle količinskih sprememb, ter nakaznice za hranila, katerih del odrezkov je od tedaj naprej imel določene količine. Spremembo pridelitvi kruha je predstavljala nova starostna skupina od 10 do 20 let, ki je prejela največje obroke (10,4 kg kruha). Novost so bile tudi dodatne nakaznice za kruh in meso za delavce pri najtežjih delih, ter v območju Reicha veljavne dodatne nakaznice za mast delavcev pri težkih delih. V Reichu veljavnih nakaznic za mast sicer takrat še niso uvedli, a so na Sp. Štajerskem veljavne ob nespremenjenih količinah nekoliko spremenili. Dobile so en odrezek za margarino, ki ga ni bilo moč zamenjati, in na nakaznicah, veljavnih za otroke do 6. leta, odrezek za nakup 62,5 g kakavovega prahu. V Reichu že uporabljane nakaznice za jajca v 29. delilnem obdobju na Sp. Štajerskem še niso uvedli. Uvedli so tudi novo ureditev izdajanja živil za otroke do 18. meseca starosti. Na odrezke nakaznic za kruh otrok do 6. leta so lahko potrošniki namesto 500 g kruha dobili 375 g živil na žitni ali riževi bazi. Mlečna živila za otroke, če so bila na razpolago, so se dobila v lekarnah ali drogerijah na osnovi potrdil, izdanih pri pristojnih prehranjevalnih uradih.²²

Čas od oktobra 1941 do aprila 1942 ni prinesel nobenih sprememb v načinu razdeljevanja in količinah živil, aprila 1942 pa so prebivalci dobili zmanjšane količine kruha (razlog je bila za 10–15 % manjša žetev krušnih žit v Reichu od pričakovane), mesa in maščob. Aprila 1942 so na Sp. Štajerskem uvedli tudi rajhovske karte za mleko, zmanjšali pa so tudi obrok kavnega nadomestka, njegovo oddajo pa so odtegnili otrokom do 3. leta. Sprememb ni bilo pri sladkorju in jajcih.

²⁰ VACZSt., 21. julij 1941, Nr. 32, str. 251–252.

²¹ *Marburger Zeitung*, Die neue Lebensmittelkartenperiode, 5. avgust 1941, str. 5.

²² *Štajerski gospodar*, O novih živilskih nakaznicah, 18. oktober 1941, str. 12–13.

Slika 2: Nakaznice za mleko za razdelilno obdobje 21. 8.–17. 9. 1944
(<http://www.diomedia.com/stock-photo-reichsmilchkarte-1944-image14076451.html>)

Junija 1942 so na Sp. Štajerskem uvedli še v Reichu že obstoječe karte za marmelado. V enem obdobju je vsaka oseba dobila 700 g marmelade ali namesto tega 350 g sladkorja. Ko pa so septembra uvedli še državne karte za maščobe za samooskrbovalce, ni bilo več nobene razlike med Reichom in Sp. Štajersko glede kart oziroma vrst in količin živil na njih.

Kot v Reichu so tudi na Sp. Štajerskem ob praznikih in drugih priložnostih prebivalcem dali dodatne obroke živil, vendar po so bili ti dodatki po odredbi šefa civilne uprave samo za državljane Reicha in ne za zaščitence.²³

Do novosti pri oskrbi prebivalstva je spet prišlo konec leta 1944. Uvedli so nove, t. i. temeljne (Grundkarten) karte za kruh, meso, maščobe ter hranila. Nanje so dobili večino živil, ostalo pa z dodatnimi kartami (Ergänzungskarten). Nekmetje, ki so bili samooskrbovalci za nekatera živila, so še naprej dobivali posamezne karte.²⁴

²³ Himmelreich, Namesto žemlje ..., str. 201–203.

²⁴ *Marburger Zeitung*, Lebensmittelrationen in der 68. Periode, 6. oktober 1944, str. 4.

K zmanjševanju števila kart na osebo so verjetno oblasti prisilile velikanške količine le-teh, zaradi varčevanja s papirjem pa so njihov format zmanjšale že pred tem. Proti koncu vojne so za prejem soli uvedli še t. i. Mangelkarten, ki so jih potrošnikom razdelili trgovci, in le z njimi je bilo pri njih mogoče dobiti sol.²⁵

Proti koncu vojne je bila oskrba z živili vedno težja in vedno bolj racionalizirana. Zmanjšali so obroke kruha in kavnega nadomestka, ukinili obroke marmelade za otroke do 6. leta, jedilno olje se je dalo dobiti le v vsakem drugem razdelilnem obdobju. Odpravili so stare karte za jajca, z novimi, ki so bile brez omejene časovne veljavnosti, je bilo moč kupiti jajca le ob oklicu, a le, če je imetnik pred tem oddal naročilnico svojemu trgovcu.²⁶

Toda najtežje je še prihajalo. Zaradi vojaških operacij na Vzhodu in težav s transportom je v začetku februarja 1945 prehrabni minister ukazal, da se je podaljšal čas 72. in 73. dodelilnega obdobja z 8 na 9 tednov.²⁷ Zaradi pomanjkanja žita in žitnih izdelkov so v 73. dodelilnem obdobju (od 5. marca do 8. aprila 1945) zmanjšali obroke odraslih za 1000 g rženega kruha, 250 g hranil in 125 g maščob. Poslabšal se je tudi položaj v oskrbi s sladkorjem. Pomanjkanje zalog je oblasti prisililo, da so z odredbo določili, da so lahko kmetje jeseni 1944 obdržali vso letino krompirja in moko, iz svojih zalog pa so morali oddati po 20 kg moke in 25 kg krompirja na osebo.²⁸

Konec marca 1945 so razglasili spremembe, ki so stopile v veljavo v 74. dodelilnem obdobju od 9. do 29. aprila 1945. Skrajšali so ga na tri tedne, ukinili pa so enotno izdajanje kart in hrane. Prebivalci so jo dobili le še na osnovi predhodnih objav in v sproti določenih količinah. Prejšnje temeljne in dodatne karte so poenotili v skupne, t. i. Sammelkarten, katerih odrezki so nosili le številko obdobja in starost lastnika. Uvedli so le tri starostne skupine. Pri kruhu so odpravili ločevanja na belega in rženega, dobil se je le enotni kruh, ukinjeni pa so bili tudi dodatki za delavce pri dolgem in nočnem delu.²⁹

V zadnjem, 75. razdelilnem obdobju od 30. aprila do 27. maja, prebivalci niso več dobili enakih kart kot v Reichu,³⁰ ostale so jim le kot spomin na okupacijo.

---

²⁵ *Marburger Zeitung*, 150 Milliarden Lebensmittelmärkchen im Jahr, 2. december 1944, str. 3.

²⁶ *Marburger Zeitung*, Geringe Kürzung der Brotration, 23./24. september, str. 4.

²⁷ *Marburger Zeitung*, Wichtiges aus der Lebensmittelzuteilung, 3./4. februar 1945, str. 4.

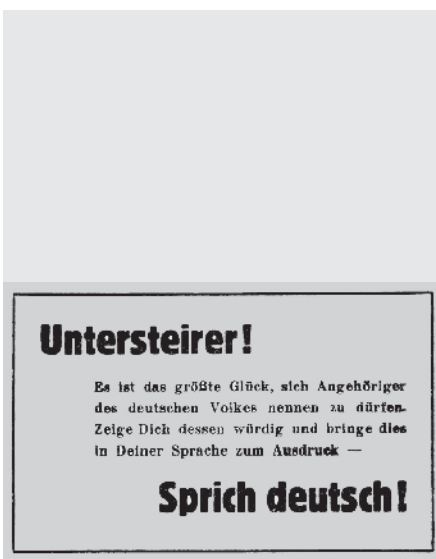
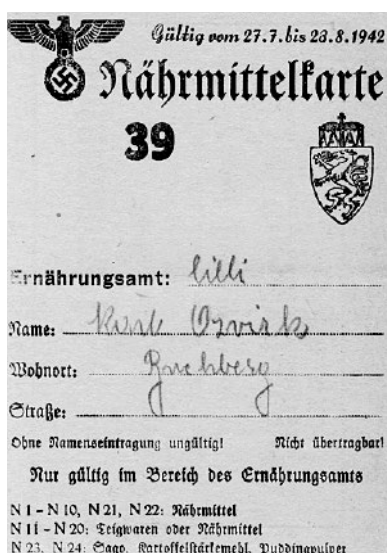
²⁸ *Marburger Zeitung*, Ablieferungspflicht der Selbstversorger, 27. februar 1945, str. 2.

²⁹ *Štajerski gospodar*, obroki in razdelitev živeža v 74. perijodi, 7. april 1945, str. 5 in *Prav tam*, Prehranjevalno gospodarstvo, 14. april 1945, str. 5 ter *Marburger Zeitung*, Neugestaltung der Lebensmittelkarten, 28. marec 1945, str. 2 in *Prav tam*, Lebensmittelverteilung in der 74. Periode, 6. april 1945, str. 2.

³⁰ *Štajerski gospodar*, obroki živeža v 75. dodelilni perijodi, 5. maj 1945, str. 6.

CELJSKA MESTNA TRŽNICA IN OSKRBA V CELJU

Kot smo že omenili, virov, ki bi govorili o stanju preskrbljenosti v Celju ali okolici, ni veliko, ker glede na način preskrbe v nacistični Nemčiji, torej ob strogi centralizaciji in poenotenju sistema preskrbe, dokumenti, ki bi govorili o kakšnem pomembnem, za področje Celja specifičnem dejstvu, sploh niso nastali. Seveda tudi za to območje obstajajo navodila, koliko pridelka smejo obdržati kmetje, koliko nekega živila dobijo prebivalci, ki so bili povsem odvisni od nakupov. Vendar je zaradi strogo centraliziranega sistema oskrbe iz Berlina jasno, da ni bilo v letih okupacije mnogo prostora za regionalne posebnosti.

Slika 3: Živilske karte roza barve na ime Karl Ozvirk za obdobje od 27. 7. do 23. 8. 1942. Na hrbtni strani je v nemščini nagovor za Spodnještajerce, naj govorijo nemško (<http://www.ce-nob.si/Collections/details/9185?page=6>)

Dokaj dobro so ohranjena poročila o prometu z živili na celjski tržnici in na podlagi teh je bilo mogoče izluščiti in prikazati določeno dinamiko in značilnosti življenja prebivalstva glede oskrbe z nekaterimi osnovnimi živili.

Problematico z oskrbo so obravnavali tudi na prvem delovnem razgovoru novih oblastnikov 29. aprila 1941 v Celju. Dorfmeister je tako izrazil zaskrbljenost zaradi slabe oskrbe in rešitev videl v tem, da bi prehranjevalne zadeve za mesto in okolico združili v rokah ene osebe, in sicer Merzenicha. Ta naj bi si po besedah Dorfmeistra zagotovil v Zagrebu že 56.000 jajc, 30.000 kosov prekajene slanine in 1.000 kg salame. Toda hrana v Celje ni prišla, ker ni bilo potrebnih prevoznih sredstev.

Vojaki in civilni uslužbenci so kupovali velike količine hrane in tekstila in vse to pošiljali domov, kjer je že vladalo pomanjkanje teh življenjskih potrebščin.³¹ To je pri nekaterih prebivalcih, ki so nasledli nacistični propagandi, povzročilo veliko začudenje, kajti menili so, da je v Nemčiji vsega dovolj.

Poleg okupatorjevega nasilja je prebivalce Celja pestilo tudi pomanjkanje osnovnih življenjskih dobrin. Polet tega, da je bila nabava mogoča le »na karte«, se je včasih tudi zgodilo, da je mesto prizadelo popolno pomanjkanje nekaterih drugih dobrin.

Tako je vodja pravne pisarne in komore na celjski občini spomladi 1942 poročal, da je na celjski tržnici veliko pomanjkanje zelenjave, zgodnjega sadja in jajc. Vodja pravne pisarne vidi vzroke za pomanjkanje v nizko določenih cenah in dejstvu, da se številne gospodinje in tudi pripadniki nemške vojske odpravljajo sami na podeželje, kjer pri kmetih kupujejo njihove pridelke. Zato kmetom ni v interesu, da bi prodajali pridelke na tržnici.

Drugi razlog vidimo v dragih vozovnicah za vlak, kajti kmetje, ki bi uporabili vlak, da bi prišli do tržnice v Celju, so dvomili, da bi lahko prodali toliko zelenjave, da bi si povrnili stroške vozovnice in bi pri tem tudi še kaj zaslužili. Zato so kmetje raje svoje pridelke uporabili za krmljenje prašičev, kot da bi jih namenili za prodajo na tržnici.

V istem obdobju pa so velike težave povzročala tudi črevesna obolenja, katerih izvor je bil v črnem kruhu oziroma njegovih sestavinah, ki so bile že pred predelavo okužene. Zato je v tistem času prišlo tudi do velikih težav pri preskrbi prebivalstva s kruhom.³²

V mesecu juniju 1942 se je stanje na tržnici sicer izboljšalo, saj je bilo moč kupiti strožji fižol in kumare, še vedno pa je bilo prisotno veliko pomanjkanje sadja, jagodičevja in zelenjave.³³

Spomladi in zgodaj poleti so kmetje prinesli na tržnico nekaj več zelenjave kot pred tem. Še posebej so prinesli veliko solate, kolerabe, korenja, peteršilja in rdeče pese. Dvakrat na teden pa so na trg zelenjavo dostavljali tudi iz mestne vrtnarije.

Kljub dobri založenosti tržnice z zelenjavo pa je bilo na njej veliko pomanjkanje sadja. Razlog za to je bil v dejstvu, da so kmetje prodajali sadje na domu,

---

³¹ Stane Terčak, Iz tajnih okupatorjevih arhivov. *Celjski zbornik 1961*, Svet za kulturo okraj Celje, Celje 1961, str. 104–105.

Takšna poročila o mrzličnem nakupovanju te vrste potrebščin in njihovo pošiljanje v Nemčijo so bila značilna tudi za ostale zasedene kraje na Štajerskem in Gorenjskem (za primerjavo glej: Milan Ževart, *Narodnoosvobodilni boj v Saleški dolini*. Velenje, Ljubljana 1977, str. 76–77).

³² SI_ZAC, Okupacijska občina Celje, Mesečno poročilo vodje pravne pisarne in komore, Poročilo za mesec maj 1942, škatla 1, sig. 17, leto 1941–1942.

³³ Prav tam, Poročilo za mesec junij 1942.

in to po znatno višjih cenah, kot so bile predpisane. Zato so v enem mesecu na tržnico prinesli samo 20 kg češenj in 20 litrov jagodičevja.

V povezavi z urejanjem preskrbe mesta je bilo zborovanje trgovcev z živili, ki je bil organizirano v Celju septembra 1942. Na zborovanju so govorili razni strokovnjaki. O pomenu podeželske trgovine v prehranjevalnem gospodarstvu je poročal zastopnik deželne trgovske šole dr. Obermuller, medtem ko je dr. Hoffmann predaval o davčnih zadevah. Nasvete o trgovskem knjigovodstvu so navzoči dobili od diplomiranega trgovca Spechta. Zborovanju je predsedoval Rudolf Schurinek, ki je v svojem zaključnem govoru pozval vse trgovce z življenjskimi potrebščinami, da »z dobro voljo in veseljem sodelujejo v prehranjevalnem gospodarstvu, ki ima večkrat tudi rešiti prav trde in težavne probleme.«³⁴

S podobnim namenom so 28. septembra 1942 organizirali v Celju tudi zborovanje mesarjev iz celjskega, trboveljskega in brežiškega okrožja. Na shodu je mesarjem govoril župan Robert Himmer o vseh vprašanih, ki se nanašajo na mesarsko obrt, ter o pravicah in dolžnostih, ki jih imajo mesarji v pogojih vojnega gospodarstva. Govoril je tudi zastopnik delovno-političnega urada v Celju o nalogah obrtnikov ter referent prehranjevalnega urada v Celju o stanju živinskega trga ter o tržni usmeritvi posameznih mesarjev.³⁵

V obdobju med 15. junijem in 15. julijem 1943 je na tržnici poostren nadzor izvajal urad za nadzorovanje cen, kajti vedno več je bilo primerov, ko so branjevke prodajale zelenjavo po višjih cenah, kot so bile določene. Vse kršitelje so nadzorniki »na mestu dejanja« strogo kaznovali (žal pa ni navedena višina oziroma način kazni – op. A. M.). V istem obdobju je veletrgovec Potočnik v Celje dostavil 22.329 kg različne zelenjave (največ stročjega fižola – 20.099 kg in solate – 1.112 kg), kmetijski urad pa je uspel pridobiti 7 vagonov (približno 60.000 kg) mladega krompirja, ki so ga večinoma dobili mali trgovci in gostilničarji. Veletrgovec Potočnik je napovedal, da bo od zadnje pošiljke naprej dobavljal večinoma domačo zelenjavo, kajti v tistem času so prepovedali izvoz zelenjave iz Madžarske in Italije. Za to obdobje je bilo značilno veliko pomanjkanje jajc, za 1000 litrov pa je upadla količina pridobljenega mleka iz mestne mlekarne. Ta je v tem obdobju pridobila in oddala na dan okoli 8000 litrov mleka.

V tem obdobju pa so bile po besedah pisca poročila izredno neugodne vremenske razmere za rast in razvoj zelenjave in krompirja. Predvsem so na slabo letino vplivali nenadni nalivi, ki jim je takoj nato sledila velika vročina.

³⁴ Male vesti, Spodnještajerski trgovci živil so zasedali v Cilliju in Marburgu, *Štajerski gospodar*, 19. september 1942, letnik 2, št. 38, str. 10.

³⁵ Male vesti, Zborovanje mesarjev v Cilliju, *Štajerski gospodar*, 10. oktober 1942, letnik 2, št. 41, str. 10.

Zaradi takšnih neugodnih vremenskih razmer je pisec poročila izrazil strah po pomanjkanju zelenjave in krompirja v prihodnosti.³⁶

V obdobju od 15. julija do 15. avgusta 1943 se je stanje na mestni tržnici malo izboljšalo. Veletrgovec Potočnik je uspel v mesto pripeljati 133.344 kg različnih vrst zelenjave, okoliški pridelovalci pa so na tržnico vsak dan prinesli okoli 400 kg različne zelenjave. Kmetijski urad je za male trgovce priskrbel 42 vagonov krompirja. Isti urad pa je priskrbel tudi preko 100.000 kosov jajc. Pri mleku je bil tudi v tem mesecu zabeležen upad, kajti mestna mlekarna je oddala približno 6.600 litrov mleka dnevno oziroma mesečno 1400 litrov manj kot v predhodnem obdobju. Na mestni tržnici pa je bilo skoraj nemogoče dobiti sveže sadje, ki so ga pridelovalci prodajali na domu, in to po višjih cenah, kot so bile predpisane.³⁷

Mesečno poročilo za obdobje od 15. avgusta do 15. septembra 1943 navaja isto dinamiko dogajanja na mestni tržnici kot predhodna poročila. Tudi za to obdobje je bilo značilno, da so okoliški pridelovalci večino svojih pridelkov prodali na domu po znatno višjih cenah od določenih, kot da bi pridelke prinašali na tržnico. Lokalni pridelovalci zelenjave in vrtnarji so prinesli na tržnico manj zelenjave kot v predhodnem obdobju, razen bolgarski vrtnar Miloff je s kombijem vsak dan pripeljal na tržnico veliko količino zelenjave. Mali pridelovalci in vrtnarji so v tem obdobju pripeljali na tržnico skupaj 29.785 kg zelenjave ter od 4000 do 5000 jajc. Veletrgovci, med njimi je največji delež pripeljal veletrgovec Potočnik, pa so v tem obdobju mesto oskrbeli s 155.380 kg zelenjave in sadja. Prehranjevalni urad je v omenjenem obdobju za mesto priskrbel 3 vagona krompirja (približno 45.000 kg) in 19.513 jajc.

Mestna mlekarna je oddala v tem obdobju 7400 litrov mleka na dan, kar je v mesečnem izračunu pomenilo, da je bilo oddanega 800 litrov mleka več kot v predhodnem obdobju.³⁸

Kot za predhodna obdobja je bilo tudi za obdobje po kapitulaciji Italije značilno pomanjkanje številnih življenjskih dobrin oziroma težave z njihovo dobavo oziroma z oskrbo mesta. Še več. Po kapitulaciji Italije se je stanje na tem področju še poslabšalo. V poročilu za obdobje od 15. septembra do 15. oktobra 1943 je navedeno, da okoliški pridelovalci skoraj ne prinašajo več svojih pridelkov na tržnico, ker jih večino prodajo na domu po višjih cenah, kot bi jih morali na tržnici. Stanje je poslabšalo še dejstvo, da je pridelovalec in prodajalec Milloff, ki je vsak dan pripeljal na tržnico velike količine zelenjave, zapustil Celje in odšel nazaj v Bolgarijo. Veletrgovec Potočnik je v omenjenem

³⁶ SI_ZAC, Okupacijska občina Celje, Poročila o prodaji na živilskem trgu, Poročilo za obdobje od 15. 6. do 15. 7. 1943, škatla 11, sig. 209, leto 1943.

³⁷ Prav tam, Poročilo za obdobje od 15. 7. do 15. 8. 1943.

³⁸ Prav tam, Poročilo za obdobje od 15. 8. do 15. 9. 1943.

obdobju uspel v mesto pripeljati samo dobrih 27.000 kg jabolk in nekaj več kot 29.000 kg zelenjave, urad za preskrbo pa je v mesto pripeljal samo 13.504 kg krompirja, ki so ga večino dali v skladišča kot blagovno rezervo. Še večje pa je bilo pomanjkanje jajc, kajti v tem obdobju je bilo dostavljeno le 1500 kosov jajc.

Mestna mlekarja je tudi v tem obdobju povečala količino oddanega mleka in sicer za približno 300 litrov v primerjavi s predhodnim obdobjem. Izboljšala se je tudi kakovost kruha, ki so ga prebivalci dobili redno in v zadostnih količinah.³⁹

V naslednjih obdobjih se je stanje še poslabšalo. Župan je v decembrskem poročilu Dorfmeistru zapisal, da je bila oskrba mesta z ovsom in krompirjem dosežena le v polovičnem obsegu. Župan je navedel tudi velike težave z oskrbo z mesom, kajti v mesecu decembru 1943 je bilo od potrebnih vsaj 40 prašičev, težkih 100 kg, v mesto dostavljenih le 7. Veliko je bilo tudi pomanjkanje mleka. Župan je v istem poročilu navedel, da oskrba mesta z mlekom pokriva le 1/8 potreb,⁴⁰ saj je dnevna dobava mleka bila le okoli 6000 do 7000 litrov na dan (v predhodnih obdobjih se je namreč dnevna količina gibala okoli 8000 litrov).⁴¹

Poročal pa je tudi o velikem pomanjkanju vse zelenjave, razen pese.⁴² V decembru 1943 so pridelovalci na tržnico dostavili 3015 kg, veletrgovci, med njimi največ Potočnik, pa 43.374 kg zelenjave in 1893 kg jabolk, uvoženo pa je bilo 23 vagonov krompirja in 34.700 jajc. Zelo veliko težavo z oskrbo z zelenjavo so imeli gostinski objekti, ki so bili odvisni od dobave veletrgovcev.⁴³

Zaradi pomanjkanja je župan izpostavil, da je nujnega pomena za mesto čim prejšnja nabava 8000 kg zelenjave in vsaj 40–60 prašičev. Poleg pomanjkanja navedenih živil je župan tudi omenil težave pri oskrbi z oblačili za dojenčke in z zimskimi čevlji vseh velikosti. Velike težave pa so pestile tudi javni promet, kajti skoraj nemogoče je bilo dobiti nove zračnice za kolesa in avtomobile oziroma avtobuse, primanjkovalo pa je tudi ostalih rezervnih delov, tako, da so lahko izvajali le nujna popravila z deli, ki so še bili na voljo.

V poročilu je omenil tudi, da vse bolj pereč problem postaja rast števila družin, k so bile prejemnice državne podpore. Tako je navedel, da se je samo v

³⁹ Prav tam, Poročilo za obdobje od 15. 9. do 15. 10. 1943.

⁴⁰ SI_ZAC, Okupacijska občina Celje, Županovo poročilo Dorfmeistru za mesec december 1943, škatla 3, sig. 42.

⁴¹ SI_ZAC, Okupacijska občina Celje, Marktamt, Poročilo za mesec december 1943, škatla 3, sig. 42.

⁴² SI_ZAC, Okupacijska občina Celje, Županovo poročilo Dorfmeistru za mesec december 1943, škatla 3, sig. 42.

⁴³ SI_ZAC, Okupacijska občina Celje, Marktamt, Poročilo za mesec december 1943, škatla 3, sig. 42.

drugi polovici leta 1943 število takšnih družin povečalo za 100 %, in da kaže, da bo število teh družin še rastlo.⁴⁴

Žal v arhivu ni ohranjenih poročil za naslednja obdobja. Ampak glede na opisano dinamiko oskrbe in stanja, ki ga je prinašala vojna, lahko z gotovostjo trdimo, da se stanje ni izboljševalo, ampak je ostalo enako oziroma se je z bližanjem konca vojne samo še slabšalo.

ZAKLJUČEK

Glede na to, da je Nemčija že na začetku vojne racionirala živila, tekstilno blago in usnje ter tekstilne in usnjene izdelke, je tudi na ozemlju Slovenije, ki ga je zasedla leta 1941, uvedla takšen sistem preskrbe. Že leta 1941 so bile uvedene enake živilske in oblačilne karte, kot so jih imeli prebivalci rajha, le za »zaščitence« so bile uvedene omejitve pri oskrbi z nekaterimi živili. Za oskrbo prebivalstva sta v vsakem okrožju skrbela okrožni prehranjevalni in okrožni gospodarski urad Štajerske domovinske zveze, ki sta zlasti v zadnjih dveh letih vojne, ko je Nemčija izgubljala nekatera velika poljedelska območja v Vzhodni in Jugovzhodni Evropi, imela precejšnje težave pri zagotavljanju racionirane prehrane. Prav tako je bilo zaradi pomanjkanja surovin tudi ostalo blago čedalje slabše kakovosti. Vendarle pa so razmere tako glede prehrane kot tudi druge oskrbe vse do konca vojne ostale razmeroma znosne ter so bile iz različnih razlogov boljše kot v samem rajhu. To velja zlasti za podeželje, pa čeprav so tam kmetje poleg obvezne oddaje živil okupacijskim oblastem s hrano oskrbovali tudi partizanske enote.

Sistem oskrbe v Celju je bil zaradi popolne centralizacije sistema dodeljevanja živil in ostalih življenjskih dobrin enak kot v ostalih delih okupiranega območja Evrope in ni izstopal po določenih regionalnih značilnostih. Za Celje so bile predpisane enake količine živil kot za ostale kraje, vključene v sistem nemške vojne oskrbe. Prav tako so Celje zaradi vojnega stanja in posledično razvoja vojnih dogodkov v škodo Nemčije prizadele enake tegobe pomanjkanja in padca kakovosti dodeljenih dobrin kot ostale kraje pod nemško okupacijo.

V tem sistemu oskrbe je zato pomembno vlogo za oskrbo lokalnega prebivalstva odigrala živilska tržnica v mestu. Na njej so lahko prebivalci dobili različne lokalne pridelke, ki so jih kmetje ponujali na njej. Ponudba na tržnici pa je bila, poleg naravnih dejavnikov in sezonskih omejitev, odvisna od razvoja vojnih dogodkov. Zaradi omejevanja prodaje in maksimiranih cen je

⁴⁴ SI_ZAC, Okupacijska občina Celje, Županovo poročilo Dorfmeistru za mesec december 1943, škatla 3, sig. 42.

bila ponudba velikokrat zelo skromna, kajti okoliški kmetje so pridelke raje prodajali na domu, in to po precej višji ceni od predpisane. Na ponudbo je vplivala tudi cena prevoza iz okoliških krajev v mesto, kajti kmetje so zaradi dragih voznih kart pridelke raje obdržali zase ali pa jih prodajali na domu.

Toda kljub vsem omejitvam, stroškom, ne nazadnje tudi nevarnostim, ki so nastajale zaradi vojnih dogodkov, je bila tržnica v Celju pomemben člen v oskrbi prebivalstva. S svojo ponudbo je izboljšala in popestrila prehrano ne samo civilnemu prebivalstvu mesta in okolice ampak tudi vojaškim enotam, ki so bivale v mestu.

VIRI IN LITERATURA

Arhivski viri

Zgodovinski arhiv Celje (SI_ZAC). Fond: Okupacijska občina Celje.

Ostali viri

Uradni list šefa civilne uprave na Spodnjem Štajerskem: Verordnungs-und Amtsblatt des Chefs der Zivilverwaltung in der Untersteiermark

Časopisi

Štajerski gospodar

Marburger Zeitung

Monografije

Bojan Himmelreich, *Namesto zemlje črni kruh (Organizacija preskrbe z živili v Celju v času obeh svetovnih vojn)*. Celje 2001, Publikacije Zgodovinskega arhiva Celje, Študije 6.

Milan Ževart, *Narodnoosvobodilni boj v Šaleški dolini*. Velenje, Ljubljana 1977, Knjižnica OF 5, Partizanska knjiga in Občinski odbor ZZB NOV.

Strokovni članki v znanstvenih revijah in zbornikih

Stane Terčak, Iz tajnih okupatorjevih arhivov. *Celjski zbornik 1961*, Svet za kulturo okraja Celje, Celje 1961.

Iris Zakošek, Mestna tržnica v Celju pred drugo svetovno vojno. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, letnik 68 – Nova vrsta 33, 1997, 2. zvezek.

Svetovni splet

http://www.museum-digital.de/nat/singleimage.php?objektnum=73746&image_nr=95740 (Dostop 25. 2. 2016),

<http://www.diomedia.com/stock-photo-reichsmilchkarte-1944-image14076451.html> (Dostop 25. 2. 2016),

<http://www.ce-nob.si/Collections/details/9185?page=6> (Dostop 25. 2. 2016).

CELJE CITY FOOD MARKET IN THE LIGHT OF SUPPLYING THE POPULATION DURING THE OCCUPATION

Summary

The article discusses how the German occupying authority transferred the system of rationalised supply of basic and other consumer goods to the population living on occupied Slovene territory. As this system was already well established in the German Empire from the outbreak of war in 1939, the Germans had no major difficulties introducing the system in the occupied territory of Slovenia. The state of war made it difficult to supply the population. The article discusses these difficulties and restrictions which were a result of war events.

The article shows how the distribution of individual goods using food ration cards took place in certain periods of time, which population groups had an advantage in distribution, who received the food ration cards with larger quantities of certain goods, and how the quality of distributed goods ranged. Due to the centralisation of the supply system all of the regulations, restrictions and other provisions connected with the supply were effective in Celje and its surroundings.

That is why the food market played a major role in supplying the population in Celje.

Based on literature and predominantly archive sources the article deals with the role of the food market in improving the supply, it shows how different weather, war and other conditions influenced the food market offer, which has, in the difficult war times and occupation, contributed to the improvement and the variety of supplying the civil population and military units in the town and its surroundings.

DER CELJE/CILLI STADTMARKT AUS DEM BLICKWINKEL DER BEVÖLKERUNGSVERSORGUNG WÄHREND DER OKKUPATION

Zusammenfassung

Der Artikel behandelt die Art und Weise, auf die die deutschen Besatzungsbehörden in den slowenischen besetzten Gebieten das System der rationalisierten Versorgung mit Grundnahrungsmitteln und anderen Gütern einführten. Da dieses System im Dritten Reich schon seit dem Kriegsausbruch im Jahre 1939 gut funktionierte, hatten die Deutschen keine größeren Schwierigkeiten bei dessen Einführung auf den besetzten Gebieten Sloweniens. Der Kriegszustand brachte Schwierigkeiten bei der Bevölkerungsversorgung mit sich. Der Artikel beschreibt die mit dem Krieg verbundenen Schwierigkeiten und Einschränkungen.

Im Artikel wird gezeigt, wie die Güterverteilung mit Lebensmittelmarken in bestimmten Perioden verlief, welche Bevölkerungsgruppen Vorrang bei der Verteilung hatten, für wen

die Lebensmittelmarken für größere Mengen von bestimmten Lebensmittel gedacht waren und wie die Qualität der Güter variierte. Wegen des zentralisierten Systems galten alle Vorschriften, Einschränkungen und andere Bestimmungen für die Lebensmittelversorgung für Celje/Cilli und seine nähere Umgebung.

Gerade wegen dieser Tatsache spielte der Lebensmittelmarkt bei der Bevölkerungsversorgung in Celje/Cilli eine wichtige Rolle.

Der Artikel behandelt auf der Basis von Literatur, vor allem aber auf der Basis von Archivquellen, die Bedeutung des Lebensmittelmarktes für bessere Versorgung, er beschreibt, wie verschiedensten Wetter-, Kriegs- und andere Bedingungen das Angebot auf dem Lebensmittelmarkt, der in schweren Zeiten des Krieges und der Besetzung zu einer besseren und abwechslungsreicheren Versorgung von Zivilisten und Militärtruppen in der Stadt und der Umgebung verhalf, bestimmten.